

דף יח

זוהא תנן ושויין שמשקיין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין, ואי איתא נגזור השקה אטו הטבלה, ותסברא... וכיון דלית ליה מזהר זהיר בהו'. פירוש, נזהר שלא ייטמאו המים ולכך הוא מלתא דלא שכיחא ולא גזרו בו. ואם תאמר אם כן מדוע אין מטבילים הכלי על גב מימיו? יש לומר שאם נתיר לו לעשות כן שוב יהא הדבר מצוי, שלא ייזהר במשקים מלטמאם כדי שיוכל לטבול את הכלים אגב המים (מהר"ם שיף).

עוד י"ל שלא חילקו בטבילה גופא בין מצבים שכיחים ולא שכיחים, בייחוד שטעם הגזרה, שמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר, שייך בכל אופן [נדוקא בהשקה אין חשש העברה ברה"ר שאינו לוהט על טהרת המים (כמש"כ התוס'), משא"כ כשמהר עמם את הכלי].

נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה' ואין כאן חציצה, מפני שהמים באים בבגדים (עפ"י רמב"ם מקואות א,ז). ודוקא בבגדים רפויים [שכך היה מנהג נשים שלהן, כמו שעדיין נהגו הנשים של ארץ כנען'. לשון ראב"ן המובא בש"ך], אבל לא במהודקים לגוף (עפ"י מאירי כאן ובחולין לא. ראב"ן; ספר החינוך קעה; ש"ך יו"ד קצח סקנ"ו). ויש שכתבו שלעולם הבגדים אינם חוצצים, כי גם בד המתהדק – המים חודרים לתוכו מפני שהוא ארוג (עפ"י מעדני יום טוב על הרא"ש הלכות מקואות כח. וכ"מ שנקט להלכה כהנחה מוסכמת באג"מ אה"ע ח"ד יד ובסו"ס י"ג) ושמה מדאורייתא לכל הדעות אין זו חציצה.

וכל זה בדיעבד או במקום הדחק כמו כאן שנצרכת בשבת לבגדים טהורים [או כגון שהיו בני אדם עומדים שם – טובלת לכתחילה בבגדיה], אבל לכתחילה אין לטמא לטבול כשהוא לבוש (עפ"י רמב"ם וספר החינוך שם ועוד). ויש סוברים שנדה יכולה לטבול בבגדיה אף לכתחילה (עפ"י מעדני יום טוב ודברי חמודות בדעת הרא"ש הל' מקואות כח. והעירו שם מדברי הרא"ש בקיצור הלכות שתפשוט חלוקה. ונראה שבודאי ראוי לכתחילה לטבול בלא בגדים וכך הדרך לעשות (כמשמעות הרא"ש בשבת פ"ו ב) אלא שמן הדין מותר אף בבגדים).

מתוך שלא הותרה לה אלא על ידי מלבוש זכורה היא'. ואין זה דומה למטביל כלי על גבי מימיו שאסור ואין אומרים מתוך שלא הותר לו אלא על גבי מימיו זכור הוא – כי כל עצמו לא בא אלא לטהר, את המים או את הכלי, אבל כאן אין נראה כלל שבאה ליטהר אלא שנכנסת למים להקיר (מהרש"א). ועוד, לפי שאין דרך טבילה במלבוש, מה שאין כן טבילת כלי אגב מימיו כך היא דרך טבילתו, וגם הלא אי אפשר לטהר המים אלא על ידי כלי, אבל אדם ומלבוש יכול להטביל כל אחד בפני עצמו, ועל כן זכורה היא (מהר"ם שיף).

רב ביבי אמר: גזרה שמא ישהא'. כאן לא הקשו כל אותן קושיות שהקשו לעיל על רבה ורב יוסף, מפני שאין כאן חשש של איסור תורה, ולכן אם נטמא בולד הטומאה מותר – שלא גזרו בו שמא ישהה שהרי גם אם ישהה וישתמש בו לתרומה הלא מדין תורה לא נטמא הכלי (עפ"י מגיד משנה יו"ט ד, יח; צ"ח ומהר"ם שיף).

[אמנם מצינו שאסרו להשהות משום תקלה אף באיסור דרבנן, כגון מותר השמן של נר חנוכה – אך כאן מדובר על חשש שמא ישהה ולא על השהייה עצמה (עפ"י שו"ת כתב סופר יו"ד כח ועוד). וצ"ע לפי זה אם היה מותר להשהות כלים טמאים, אפילו בטומאה דרבנן. וכן להשהות כלים הלקוחים מנכרי שאינם טבולים – ע' ים של שלמה].

'מפני שנראה כמתקן כלי'. לפי טעם זה אסור כמו כן להטביל כלי-סעודה הניקח מן הנכרי שהרי בטבילה זו מתיר הוא את השימוש בו ונראה כמתקן כלי (וכן נקט הרא"ש), אבל לפי טעמם של רב יוסף ורב ביבי שנזכרו לעיל (וכן העתיק הר"ף) – אין לאסור, שאין שייך סחיטה בכלי סעודה, וגם לא חששו שמא ישהה אלא מפני חשש טומאה לתרומה ולטהרות. ויש אומרים שלדעת הסוברים שכלי מתכת טעונים טבילה מהתורה, יש חשש תקלה אף בכלים הלקוחים מגוי (ע' בענין זה בשאגת אריה נו; מנחת שלמה ח"ב סו, יד). ונחלקו הפוסקים בדבר (או"ח שכג, ז). ראה פרטי דינים ושיטות בחלק הסיכומים.

– אף בזמן הזה שאין לנו טומאה וטהרה, ואין שום תיקון בשימוש הכלי על ידי הטבילה – אסור להטביל כלים טמאים, שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתיירו, גם אם בטל טעם התקנה (עפ"י באור הלכה רסא, א ד"ה את; שכו, ח ד"ה אדם).

'אדם נראה כמיקר... פעמים שאדם בא בשרב ורוחץ אפילו במי משרה... פעמים שאדם בא מן השדה מלוכלך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים'. אין הכוונה שמפני טעמים אלו סבורים הרואים שהוא מיקר או רוחץ ואינו נראה כמי שבא להיטהר מטומאתו – שהרי אין אנשים תולים במקרים רחוקים כגון אלו, וגם הלא הוא מברך על הטבילה (ע' באור הלכה שכג, ז – ודלא כמגן-אברהם). אלא הכוונה היא שכל מעשה שעושים אותו בני אדם להנאתם או לצורך אחר, גם אם עושה אותו לתיקונו אין בזה ענין מלאכה ולא יבואו להקל מחמת זה לתקן כלי שהוא מעשה תיקון ממש. [וכן יש לבאר מה שאמרו שכל האוכלים אוכל אדם לרפואה (שבת קט) ולא גזרו משום שחיקת סממנים – אין הטעם משום שלא ידעו הרואים שאוכל לרפואה, אלא שמעשה שעושים אותו לאכילה אין בו שייכות מלאכה] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עה, ב, ע"ש באריכות. וע' גם בחדושים ובאורים).

בבאה"ל שם נשאר ב'צריך עיון' לענין הברכה, ותלה זאת במחלוקת הראשונים אם אומרים 'נראה כמיקר' כאשר יש דברים חיצוניים המוכיחים שבא להטביל כגון ברכה על הטבילה וכד'. ונפ"מ גם לענין עצם הטבילה לכתחילה, שאם ננקוט שמברך אזי מותר להטביל כלי הראוי למלא בו מים, ע"י שממלאנו מהמקוה אף כשיש לו כלים אחרים, אבל אם אינו מברך אין לעשות כן לכתחילה משום הפסד הברכה (כמבואר במשנ"ב שם). וכלי שאין מברכים עליו, שטבילתו מחמת הספק או מחמת חומרא בעלמא כגון כלי פלטיק – נראה שיותר מן הדין אף לכתחילה, ואפילו שלא בדרך הערמה כגון שאינו ראוי למילוי מים (ע' משנ"ב שם).

(ע"ב) 'אמר אביי כי תנן נמי מתני' מגמע ופולט תנן. ורבא אמר: אפילו תימא מגמע ובולע ולא קשיא...' כמו כן, מצינו במקומות רבים שאביי דחק בלשון הברייתא או המשנה ורבא מאן בכך ופירש לפי דקדוק הלשון ומשמעותה המלאה – ע' במצוין בסוטה ח:

'הדר ביה רבא מההיא...'. על חזרתיו של רבא מדבריו הקודמים – ע' במובא בזבחים צד.

דף יט

'כגון דנקיט מנא בידיה ורהיט ואזיל בין השמשות...'. תימה רבה כיצד שייך לשנות מחלוקת רבי שמעון שזורי וחכמים בסתם, בזמן שהנידון הוא במעשה מסוים, ששאל בפחות מכעדשה או שאלה

ה. עירובי תבשילין; בית שמאי אומרים שני תבשילים. ובית הלל אומרים תבשיל אחד. ושנים בדג וביצה שעליו שהם נידונים כשנים. כן סתמה משנתנו. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף לבית הלל צריך שני תבשילים, לא נחלקו אלא בדג וביצה שעליו, אם נחשב כשנים או כאחד. ושנים שאם פרפר ביצה (מבושלת) ונתן לתוך הדג, או ריסק קפלוטות ונתן לתוך הדג – דיו. אמר רבא: הלכה כתנא דידן וכבית הלל, שאין צריך אלא אחד.

הרו"ה כתב שבית שמאי שמצריכים שני תבשילין – אחד לצלי ואחד לבישול. והראב"ד השיגו.

דפים יז – יח

לט. האם פעולות הטהרה דלהלן מותרים בשבת וביום טוב?

א. הטבלת כלים טמאים.

ב. טבילת אדם טמא.

ג. השקת מים טמאים לטהרם.

א. שנים בית שמאי ובית הלל שאין מטבילים כלים בשבת, אף לא לצורך טהרתם לרגל שלאחר השבת. וכן ביום טוב אסור להטביל באופנים מסוימים, כדלהלן.

נחלקו אמוראים בטעם האיסור; רבה אמר גזרה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים. וגזרו כבור בחצרו אטו בור ברשות הרבים, ויום טוב אטו שבת (וגזרה אחת היא. עתוס' ורש"י. וע"ע מג"א שמג סק"ד שמצינו הרבה שגזרו גזרה לגזרה, והכל גזרה אחת). רב יוסף אמר: גזרה משום סחיטה. וגזרו בכל הכלים, אף באלו שאינם בני סחיטה. רב ביבי אמר [ותניא כוותיה]: גזרה שמא ישהה כלים טמאים לדחות טבילתם ליום טוב שהוא פנוי בו, ובתוך כך יבוא לידי תקלה להשתמש בהם לתרומה (וי"מ שגזרו כדי שלא יכויין מלאכתו למועד). רבא אמר: מפני שנראה כמתקן כלי.

דלי טמא, מותר לדלות בו מים מהמקוה בשבת והוא נטהר ממילא (שאיין ניכר שהוא בא לטהרו), אבל אין מטבילים כלי (המקבל טומאה) עם מים טמאים שבתוכו – כי ניכר שכוונתו לטהרה. לדעת חכמים החולקים על רבי, ביום טוב מותר להטביל כלי אגב מימיו אבל לא בשבת. ושמואל אמר בהסבר משנתנו לאסור אף ביום טוב. ולפי אפשרות אחרת יתכן שמשנתנו כחכמים המתירים.

הלכה כחכמים (רמב"ם יום טוב ד, יז).

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: נדה שאין לה בגדים טהורים, מערמת וטובלת בבגדיה, ובכך עולים הבגדים מטומאתם.

כלי שנטמא ביום טוב עצמו – מטבילים אותו ביום טוב (ומשתמש בו לחולין ולמעשר שאין צריך להם הערב שמש. ערש"י ותוס'). לא אסרו אלא כשנטמא מערב יום טוב שהיה לו להטביל מקודם. וכן כלי שנטמא בולד הטומאה (אפילו מערב יו"ט. רש"י) – מטבילים אותו ביום טוב (שאינו נראה כמתקן מנא, כי לא נטמא הכלי מדאוריתא).

א. לפי פירוש אחר אין התר לטבול ביו"ט אלא כלי שנטמא בולד הטומאה וביום טוב. ורש"י דחה פירוש זה (עתוס'). גם הרמב"ם (יו"ט ד, יח) פסק שמותר להטביל כלי שנטמא מערב יום טוב בולד הטומאה.

לפי רבה ורב יוסף שגזרו יו"ט אטו שבת, ומבואר בגמרא שלכך התירו לטבול כשנטמא בולד הטומאה – כי אין אתה מוצא זאת אלא ככהנים לתרומתן וכהנים וריזים הם, לפי זה בכלי הראוי לשימוש משקים אסור לטבול שהרי

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

- בזה יש נפקותא גם לישראל, שהכלי הפוסל את התרומה מטמא משקים מדרבנן. כן משמע בתוס'.
- ב. לפי תירוץ התוס' מבואר שאעפ"י שמוותר לטהר כלי שנטמא ביו"ט – אין לטמאותו לכתחילה ביום טוב כדי לטהרו.
- ג. משמע בתוס' שבשבת אין מטבילים אפילו נטמא בשבת עצמה ואף בולד הטומאה. ואולם המגן-אברהם (שכג סק"א שכה סק"ח) נקט שבטומאה דרבנן אין איסור לטבול (וע' גם בחדושי רעק"א).
- ד. בירושלמי (תרומות ב, א; שבת סופ"ב) אמרו שבכלים קטנים [שאינן ניכר שמורידם לטבילה] מערים עליהם ומטבילים; ממלא הכלי ממי המקוה ומטבילו. וכן הובא בפוסקים (ערמ"א שכג, ז. ע"ע אבני נזר או"ח תיח תיט).
- ה. המטביל כליו בשבת; בשוגג – ישתמש בהם. במזיד – לא ישתמש בהם (לעיל יז). והרשב"א כתב (עבודת הקדש ד, ד) שהוא הדין ביום טוב. ויש חולקים (וע"ע מנחת שלמה ח"ב נח, ג).

הרי"ף הביא רק טעמם של רב יוסף ורב ביבי [והרמב"ם הביא חשש דרב ביבי, משום תקלה], ומשמע שלהלכה אין לחוש לטעם שנראה כמתקן כלי, ולפי זה אין איסור להטביל כלי חדש הניקח מן הנכרי [שאינן שייך בכלי סעודה חשש סחיטה. וגם י"ל שלא גזרו שמא יהיה אלא משום טומאת תרומה]. אבל הרא"ש נקט טעמו של רבא, ולדבריו יש לאסור משום שנראה כמתקן כלי מפני שמתירו בשימוש. ובשלחן ערוך (שכג, ז) משמע שנקט לעיקר כדעה ראשונה, אלא שכתב שירא שמים יצא ידי כולם ויתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואין צריך טבילה. והרמ"א (בדרכי משה) כתב להחמיר לחוש לדעה האוסרת, וכן דעת מהרש"ל (יש"ש כאן). וכן פסק בתשובת שאגת אריה (נו. וע"ע שו"ת כת"ס יו"ד כח).

ואם יש ספק על הכלי אם צריך טבילה, נראה שיש לסמוך על המקלים כשאי אפשר לעשות בנקל העצה הנזכרת (עפ"י משנה ברורה שם). וכן בין השמשות, אם הוא צריך את הכלי לשבת – יטבילנו (פוסקים ר"ס רסא).

ואם הוא כלי שראוי למלא בו מים – ימלאנו מן המקוה ועלתה לו טבילה (רמ"א שכג, ז עפ"י מ"מ ועוד), אלא שיש אומרים שאין לברך על טבילה זו (מג"א. ובבאה"ל נשאר ב'צריך עיון' לענין הברכה) הלכך לכתחילה לא יטבול כשיש לו כלי אחר להשתמש בו, מפני שמפסיד הברכה בידים (משנ"ב שם). ובתשובות אבני מלואים (י-יא) העלה שבשבת יש להחמיר שלא לטבול בהערמה כי לדעת כמה פוסקים טבילת כלאים דאוריתא.

גם נראה לכאור' שבזמננו כמעט ואין שייכת הערמה זו שהרי הטבילה נעשית במקום מיוחד והמים מצויים לכל אחד בביתו ואין אדם ההולך למלאות מים ממי המקוה.

גם ביום טוב אין להטביל כלי חדש הניקח מן הנכרי לדעות הנ"ל. ואולם אם לא היתה לא אפשרות להטבילו מערב יום טוב – מותר להטביל ביו"ט לצורך היום שהרי זה מכשירי אוכל נפש, אך אין מורים כן לאחרים. ובכלי זכוכית שחיוב טבילתו אינו אלא מדרבנן, מצדד הפריי-מגדים שאפשר אף להורות לאחרים לטבול ביו"ט אם לא היה יכול להטבילו מאתמול (עפ"י משנ"ב תקט סק"ל. ולמה שכתב מהרש"א בדעת הרמב"ם נראה שמוותר להטביל ביו"ט. וע' גם בחדושים ובאורים).

ב. לדברי בית הלל, טובל אדם בשבת לצורך טהרה ליו"ט שלאחריו. [ואינו נראה כמתקן אלא כמיקר בעלמא.

ואף ביום הכפורים מותר למחויבי טבילה לטבול, אף על פי שאין נראה כמיקר – שהואיל ובשבת מותר אף ביוהכ"פ מותר כי אין דבר שבשבת מותר וביוהכ"פ אסור משום מלאכה. רבא]. ובית שמאי אסרו (גזרה משום כלים (עפ"י רבנו יהונתן; צ"ח. וכתב שלא גזרו בטבילה בזמנה. ויש שכתבו שב"ש אסרים אפילו בזה. ע' פנ"י; סד"ט קצו סק"ב).

כתבו הפוסקים שיפה נהגו הנשים שאינן טובלות עתה בשבת שלא בזמנן, כי כיון שעתה נהגו שלא לרחוץ כל הגוף אף בצונן, הרי שניכר שהטבילה לצורך טהרה היא (עפ"י תרומת הדשן, ומובא במשנ"ב שכו ס"ק כד. ומהרי"ל (בתשובה קלט) כתב משום חשש סחיטה ועוד. ולענין טבילה לבעלת כתם שאינו אלא מדרבנן – כתב רעק"א לצדד בזה התר). ויש סוברים שלעולם מותר לטבול בשבת, אף בטבילה שלא בזמנה (עפ"י ב"י יו"ד קצו,א בהגר"א ונקה"כ שם). וכתבו אחרונים שבמקום שאין מנהג – אין להחמיר מלטבול כשבעלה בעיר, ואעפ"י שהיתה יכולה לטבול מקודם ודחתה הטבילה (עפ"י רמ"א וש"ך שם). ויש מחמירים (עפ"י ב"ח וט"ז שם. וע"ש בפוסקים שאר פרטים). ואולם בטבילה בזמנה נהגו הנשים להקל אף במים פושרים (ע"ש בסק"ז ובשעה"צ. ויש מקלים אף בחמין, וכתבו שתטבול ותצא ולא תשהה במים. ע' שש"כ פי"ד הערה ד; אור לציון ח"ב לה). והנדה מברכת בטבילתה בשבת (ע' באור הלכה שכג, ז ד"ה ימלאנו; אגרות משה או"ח ח"ד עה, ב). טבילת טהרה של אנשים בזמן הזה – ראה להלן.

דיני טבילת מצוה בתשעה באב וביום הכפורים – נתבאר ביומא פה.
החושש בשינוי – נתבאר בשבת קיא.

ג. משיקים את המים ביום טוב בכלי אבן שאינם מקבילים טומאה, אבל לא מטבילים אותם בכלי עץ המקבילים טומאה מהמים הטמאים ונטהרים על ידי הטבילה כנ"ל. כן דעת רבי. ולדבריו אסור להשיק את המים בשבת.

ולדברי חכמים, להשיק מותר אף בשבת. ולהטביל אגב המים מותר ביום טוב.

א. הלכה כחכמים. וכשם שמותר להשיק את המים כך מותר להשיק בשבת מקוה מים שאובים למקוה כשרה של מי גשמים (אגרות משה או"ח ח"ב פב).
ב. אף כלי חרס אין ראוי להטביל, שאעפ"י שאין לו טהרה במקוה אך הלא מטמא את המים ולא הועילה השקתם כלום (תורי"ד).

דף יט

מ. א. האם מטבילים כלים לטהרתם בין השמשות, ביום חול וביום טוב?

ב. טבילה שאינה מחויבת אלא נעשית כחומרא בעלמא – האם היא מותרת בשבת וביו"ט?

א. כלי שנטמא מערב יום טוב – אין מטבילים אותו בין השמשות. רבי שמעון שזורי אומר: אף בחול אין מטבילים אותו (בין השמשות) מפני שצריך הערב שמש. [והסיק רבא שמחלוקתם באדם שאין יודע בו אם יודע דין הערב שמש, כגון שנגע כלי אחר בשרץ הפחות מכעדשה ובא לפני חכמים לשאול על טהרתו; רבי שמעון שזורי סבר כשם שלא למד שאין שרץ מטמא בפחות מכעדשה כך אינו יודע שצריך הערב שמש, הלכך כשבא לטבול משתחשך מחזירים אותו מפני שצריך הערב שמש. וחכמים סוברים שאעפ"י שאינו יודע שיעור טומאה, הערב שמש הוא יודע ואין צריך למחות בידו, אבל בלאו הכי, אם רואים אותו רץ בין השמשות לטבול, ודאי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שיודע ענין הערב שמש].

קסב